

EL MAS PUIG

LA VIDA A PAGÈS, ABANS

Disseny curricular

1. INTRODUCCIÓ

El mas Puig. La vida a pagès, abans és un quadern didàctic pensat per a l'alumnat del cicle mitjà i superior de primària, que té com a objectiu servir de suport o complement a la visita al mas Puig del Vilar, al municipi de Castellbell i el Vilar (Bages).

Aquesta casa era coneguda com a mas Ferran, a l'època medieval, però a finals del segle XVI, una pubilla es va casar amb Magí Puig, l'iniciador de la nissaga del mateix nom. Al segle XVII es va edificar un mas nou on és ara i, ja al segle XVIII, es coneix amb la denominació Puig del Vilar. Precisament les dates gravades a les llindes d'una finestra, l'any 1665, poden indicar la data de construcció o reforma de la casa.

El segle XX va portar la desaparició progressiva de l'activitat agrícola i el mas va començar a ser utilitzat d'acord amb les necessitats dels nous temps.

Les coses canvien a mesura que canvia allò que les féu possibles i s'interpreten i es refan en funció de la nova situació. Als masos, com en tot, també els ha passat.

El mas Puig és un edifici de grans dimensions, probablement el més important del municipi, i actualment s'ha reconvertit en un establiment de turisme rural, transformant-se els antics espais de la masia en confortables allotjaments per a reunions d'empresa i celebracions.

Als espais de l'antic celler i estables, els responsables del mas han muntat un museu etnogràfic sobre la vida a pagès, on s'hi poden veure tant els aspectes de la vida domèstica com els processos de producció del vi i l'oli, o bé les eines i màquines que s'empraven per conrear la terra.

L'exposició consta de més de cinc-cents peces (eines, objectes, màquines, utensilis, mobles, etc.), restaurades, ordenades i retolades amb el nom i una breu descripció de la funció de l'artefacte. Uns plafons il·lustren les diverses sales del museu i mitjançant fotografies s'expliquen alguns dels processos dels conreus o de la producció de l'oli i del vi.

La visita és guiada i s'organitza en grups de 10 nens i nenes. Mentre un grup fa la visita, la resta de l'alumnat té a la seva disposició la sala dels Cups, un espai amb taules, cadires i lavabos que està equipat amb aire condicionat i un projector multimèdia on s'ofereix la projecció d'audiovisuals sobre els conreus i l'elaboració del pa.

2. CONTINGUTS

- Les activitats agràries autosuficients
  - La divisió sexual del treball
  - Les activitats domèstiques i de manteniment
- El cicle agrari tradicional. Les activitats bàsiques
  - El cultiu dels cereals
    - * Segar i batre
  - El cultiu dels ametllers
    - * L'obtenció de les ametlles
  - L'obtenció del vi
  - L'obtenció de l'oli
- Eines i màquines bàsiques del treball agrícola tradicional

3. OBJECTIUS

El quadern *El mas Puig. La vida a pagès, abans* té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

- Reconèixer en les activitats agràries els canvis i les continuïtats relacionades amb el pas del temps.
- Analitzar les característiques de les eines i màquines emprades en les pràctiques agropecuàries.
- Valorar críticament la divisió del treball segons el gènere, que es practicava especialment en el món rural.
- Valorar els costums i maneres de viure dels nostres avantpassats.
- Considerar els objectes quotidians com a portadors d'informació sobre la manera de viure de les persones d'altres temps.
- Apreciar l'esforç que dediquen algunes persones i institucions per conservar el patrimoni cultural, que ha d'ésser una font d'informació sobre les formes de vida dels nostres avantpassats.

4. ACTIVITATS D'APRENENTATGE

Les activitats del quadern es poden resoldre a partir de l'observació directa efectuada al museu i al seguiment de les explicacions de les persones expertes que acompanyaran els escolars durant la visita.

Activitat 1

És el moment de donar èmfasi a l'autosuficiència que caracteritzava l'entorn agrícola en temps dels avis i besavis (primeres dècades del segle XX): la majoria de les feines artesanals o manuals les realitzaven alguns dels membres del nucli familiar.

Abans de realitzar l'exercici, es podrien identificar totes les eines amb el número corresponent. Després s'hauria d'explicar detingudament la funció de les frontisses i llavors ja es podrien assenyalar (encerclant amb un número o pintant-les) els objectes que havia d'utilitzar el Josep Puig.

El segon exercici ens permet fer referència a les formes de vida d'abans i als canvis i continuïtats que s'han produït des de la primera meitat del segle passat fins a l'actualitat.

Activitat 2

Per entendre el funcionament de la llaurada s'han de comentar prèviament les necessitats d'humitat, aireig, adobament i eliminació de les males herbes que requereix el camp abans de qualsevol tipus de sembra o plantació. De totes aquestes condicions, amb la llaurada, se n'aconsegueixen la majoria: fragmentar i renovar la terra, destrucció de les herbes i adobament, mitjançant l'enterrament de les restes de la collita anterior.

A continuació ja es pot descriure la il·lustració, detallant la funció de cada una de les parts de l'arada, i els escolars acabaran d'identificar-les amb els números.

També seria recomanable mostrar il·lustracions sobre l'evolució tecnològica de l'arada: arada romana, arada de pala (fixa o giratòria), arada de brabant, arada remolcada pel tractor...

Activitat 3

S'ha de deixar clar que la feina de segar no consistia només en tallar les espigues amb la dalla o la falç i l'esclonet, per protegir-se els dits, sinó que havia de seguir tot un procés: segar, fer les garbes arplegant dues o tres gavelles (manats), lligar-les amb vencills (d'espert o fets

amb les mateixes espigues) i agarberar (posar unes quantes garbes dretes i unes altres a sobre fent de coberta perquè s'acabin d'assecar).

La feina de segar era una de les més dures i això explica el fet que les primeres màquines que van entrar als camps van ser les agavelladores que arrossegaven una o dues mules i tallaven el cereal al mateix temps que feien les gavelles (o manats d'espigues).

Per començar l'exercici, es descriuran oralment les accions representades i després s'associaran amb el número corresponent.

En el segon exercici, s'identificaran les eines i la seva utilitat i després s'assenyalaran amb color o amb una creu les tres que es feien servir durant la sega.

Activitat 4

L'exercici s'ha d'iniciar descrivint les deu accions bàsiques del batre i millor si es poden visualitzar imatges o algun documental sobre aquesta activitat (en el llibre de Miquel Pont –vegeu bibliografia– hi ha prou fotografies per seqüenciar gràficament el procés). A continuació es pot traçar una línia per relacionar la sèrie de l'esquerra amb les explicacions, per deixar clar quines respostes són segures. Llavors s'ha d'esmentar una a una les accions del batre i plantejar oralment l'objectiu que es pretenia localitzant-lo en la columna de la dreta, anotant el número corresponent.

Pel segon exercici, s'han de retallar les quatre fotografies de la pàgina 11 i descriure les accions. Identificar les que són del batre i encolar-les. Per acabar cal anotar les frases (extretes de la columna de l'esquerra) que descriuen les dues accions.

Activitat 5

Les ametlles són un d'aquells productes que molts escolars en desconeixen el procés d'obtenció, per tant creiem que qualsevol possibilitat d'observar directament l'arbre en la seva etapa de floració (a finals d'hivern) o en el moment que comencen a formar-se els ametllons (a finals del curs escolar), és important.

Pel que fa al cultiu de l'arbre s'ha de ressaltar que el procés d'obtenció del fruit era bastant llarg: s'havia de collir i després extreure –normalment a mà– la pellofa, abans de vendre el producte al majorista (al mas Puig tenien una màquina esquitlladora per realitzar aquesta acció).

Pel que fa al primer exercici, recomanem llegir primer les descripcions i després ja es pot identificar el dibuix corresponent i anotar el nom. En el segon, cal llegir detingudament el text i

acompanyar-lo d'alguna il·lustració que faciliti la seva comprensió. A continuació s'han de llegir les frases i comentar entre tots si són correctes o falses.

Activitat 6

Com que l'obtenció del vi és també un procés llarg, és recomanable visualitzar algun documental sobre la qüestió.

Per fer l'exercici, s'han de retallar primer les cinc explicacions i després de llegir-les intentar ordenar-les. Finalment caldrà encolar-les al lloc corresponent.

Activitat 7

Les mateixes recomanacions de l'activitat anterior serveixen per entendre millor el procés d'obtenció de l'oli. Al mas Puig disposaven de trull, però cal destacar que això no era habitual. La majoria de les famílies pageses no en tenien i havien de portar la collita a un molí proper.

Per resoldre l'exercici, primer s'haurà de llegir i ampliar amb comentaris la descripció de cada seqüència. Després s'hauran de mirar les imatges i endevinar a quines descripcions corresponen.

L'activitat podria concloure realitzant l'alumnat els tres dibuixos que falten. També es pot ampliar el tema comentant l'elaboració de les conserves i el seu paper vital en les societats autosuficients.

Activitat 8

Fóra convenient fer èmfasi en l'activitat de les dones en les societats agràries. Especialment a destacar seria el seu paper «multifuncional» que els era reservat –i encara ho és– en el món agrari.

Aquesta activitat hauria de començar llegint i comentant les diverses feines. A continuació cada alumne hauria de fer la seva proposta de classificació.

Activitat 9

Per resoldre millor l'exercici, s'hauria de tenir la prevenció de ressaltar la presència i les característiques d'aquests artefactes durant l'itinerari dins del museu: comentar el seu ús, els materials de fabricació, la seva importància en la vida domèstica, l'evolució de les formes, etc.

A l'aula, s'identificarà cada il·lustració, s'intentarà recordar la seva ubicació en el museu, el seu ús i l'objecte actual que l'ha substituït. Tot

seguit, cada alumne farà el dibuix de l'objecte modern i després anotarà dos o tres aspectes bàsics que s'han modificat amb el pas del temps.

Activitat 10

Aquest exercici pretén ser un resum del cicle anual de les activitats agràries i fóra interessant ressaltar el caràcter cíclic d'aquestes ocupacions i la seva relació amb el cicle estacional.

S'han de llegir i comentar les feines esmentades en el fris i «justificar», al mateix temps, l'oportunitat de realitzar-les en un moment determinat de l'any. Per exemple, es matava el porc a l'hivern per evitar les accions descomponedores de les mosques i altres insectes, es podaven els ceps a l'hivern i s'esporgaven les oliveres a principis de la primavera, perquè encara fa fred i l'activitat vegetativa de les plantes és mínima, etc.

S'identificarà cada artefacte i es comentarà el seu ús. Tot seguit es recordarà o es localitzarà en el fris el moment de l'any en què es realitzava i, conseqüentment, es farà un senyal a la columna de les estacions. A continuació s'encolarà la il·lustració, que prèviament s'haurà retallat de la pàgina 11. Aquest procés es repetirà en els altres casos.

5. BIBLIOGRAFIA

- MONTALÀ, Rogeli (2006). *Evolució del treball de la terra a Catalunya*. Valls: Cossetània.
- MORELL, Josep (1994). *Diccionari històric d'eines agrícoles de Vila-seca*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- SOLER, Joan (dir) (2005). *El món del treball*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Tradicionari. Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya, 2).
- PONT, Miquel (2005). *Vocabulari del pagès*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- PONT, Miquel (2002). *Les feines de la vella pagesia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 4a edició.

6. SOLUCIONARI

Activitat 1

- Farà servir: 1 frontissa, 4 ribot, 7 enfor-mador, 9 martell, 10 tornavís i 12 barrina.
- Podia fer la 2, 4, 5 i 6.

Activitat 2

- Les rodones de dalt i d'esquerra a dreta: 4 esteva, 5 esteneller. Les rodones de baix, d'esquerra a dreta: 1 pala de l'arada, 3 tallant, 2 rella, 6 cameta i 7 forcat.

Activitat 3

- D'esquerra a dreta: 3, 2, 1
- S'ha d'assenyalar: la dalla, la forca i els esclopets.

Activitat 4

- Els números de la columna de la dreta són: 6, 2, 5, 3, 7, 1, 8, 10, 9, 4.
- S'han de retallar les fotografies 2 i 4. Representen les activitats 4 i 5 (girar la batuda i passar el trill, respectivament) i 8 (estirassar).

Activitat 5

- D'esquerra a dreta: clofolla, ametlla, pellofa.
- Són veritat la 3a i la 4a.
- L'esquitlladora servia per treure la pellofa de les ametlles.

Activitat 6

- L'ordre del text és: a) Es col·lia el raïm..., b) El raïm s'abocava..., c) Al cap de 3 o 4..., d) La brisa que ..., e) Finalment...

Activitat 7

- De dalt a baix: el primer dibuix-4; el segon-3; el tercer-5.

Activitat 8

- Si considerem les feines domèstiques (D), les feines agrícoles (A) i les feines del bestiar (B), la successió és: D, B, A, A, D, B, D, D (treure aigua del pou) B, B, D, D, A, D, B, D, A (veremar), D, A, D, A.

Activitat 9

- Les respostes són obertes però podrien esmentar: la comoditat dels esprais, la rapidesa del molinet elèctric, la facilitat del transport dels envasos de cartró, la netedat de les cuines actuals, la comoditat de les planxes i dels lavabos, entre d'altres.

Activitat 10

- S'ha d'encolar, de dalt a baix: 3 (a l'estiu), 1 (a la tardor), 2 (a la primavera) i 4 (a l'hivern).